

**ОРТА ЖӘНЕ ОРТА БІЛІМНЕН KEЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ:
ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
СРЕДНЕЕ И ПОСЛЕСРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ**

ГТАХР 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2026.89.1.026>

А.Ж.Кульбаева, ^{1*} С.К.Мизанбеков, ²

Г.М.Берекбусунова, ³ Б.Н.Канленова ²

¹ *Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университет, Алматы қ., Қазақстан*

² *С.Д.Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университет,
Алматы қ., Қазақстан*

³ *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университет, Алматы қ., Қазақстан*

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ БІЛІМ КЕҢІСТІГІ ЖОҒАРЫ СЫНЫП
ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КОММУНИКАТИВТІК-ТАНЫМДЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН
ЖЕТІЛДІРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ**

Аңдатпа

Мақалада әдебиетті зерттеуге мәдениетаралық көзқарас ұсынылған, ол ақыл-ой білімінің ерекше түрі бар оқушының интеллектуалды дамыған, бастамашыл тұлғасын қалыптастыруға ықпал етеді. Мақалада біртіндеп күрделі интеграцияланған формалар, оқыту әдістері мен құралдары, критерийлер мен көрсеткіштер, оқушылардың интеллектуалды даму деңгейлері және олардың оқушылардың көркем әдебиетті оқуға деген ынтасын дамытуға әсері түсіндіріледі. Әдебиет, география, тарих бойынша эвристикалық тапсырмалардың үлгілері оқушыларда жалпылаудың жоғары деңгейі туралы түсініктерді дәйекті түрде қалыптастырады. Көрнекі көркемдік көздерді тарту, пәнаралық сұрақтар мен тапсырмаларды тұжырымдау, тұжырымдардың әртүрлі нұсқаларын жалпылау, түсініктеме беру және талқылау, семантикалық ұғымдар қатарынан шыққан ұғымды іздеу тапсырмасы білім алушыға әдеби білім берудің мазмұнды доминанттарын береді және жалпыланған әдістер, әдістер мен тәсілдер, сондай-ақ оқушылардың іс-әрекетінің ұйымдастырушылық формалары негізінде Мета-пәндік нәтижелердің дамуына негіз болады. Теориялық зерттеудің нәтижелері әдебиеттің оқу пәндерімен органикалық байланысын орнату мектеп оқушыларының әдеби білімін байытып, тереңдетіп қана қоймай, сонымен бірге әлемнің тұтас бейнесін: мәдени, саяси және әлеуметтік жағдайды қалыптастырады деп айтуға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: оқу мәдениеті, рухани-адамгершілік тәрбие, мәдениетаралық кеңістік, әдеби даму.

Кульбаева А.Ж., * ¹ Мизанбеков С.К., ²

Берекбусунова Г.М., ³ Канленова Б.Н. ²

¹ *Казахский национальный университет им. аль-Фараби, г.Алматы, Казахстан*

² *Казахский национальный медицинский университет им. С.Д.Асфендиярова, г.Алматы,
Казахстан*

³ *Казахский национальный педагогический университет им. Абая
г.Алматы, Казахстан*

**МЕЖКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО КАК
СРЕДСТВО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ
УМЕНИЙ СТАРШЕКЛАСНИКОВ**

Аннотация

В статье представлен межкультурный подход к изучению литературы, способствующий формированию интеллектуально развитой, инициативной личности ученика с особым типом мыслительного образования. В статье осмыслиются постепенно усложняющиеся интегрированные формы, методы и средства обучения, критерии и показатели, уровни интеллектуального развития школьников и их влияние на развитие мотивации учащихся к чтению художественной литературы. Примеры эвристических заданий по литературе, географии, истории последовательно формируют у учащихся понятия высокого уровня обобщения. Привлечение визуальных художественных источников, формулирование межпредметных вопросов и заданий, обобщение, комментирование и

обсуждение различных вариантов формулировок, задание на поиск понятия, выпадающего из смыслового понятийного ряда передают обучающемуся содержательные доминанты литературного образования и становятся основой развития метапредметных результатов на основе обобщенных методов, приемов и способов, а также организационных форм деятельности учащихся. Результаты теоретического исследования позволяют констатировать, что установление органических взаимосвязей литературы с учебными предметами не только обогащают и углубляют литературные знания школьников, но и формируют целостную картину мира: культурную, политическую и социальную обстановку.

Ключевые слова: культура чтения, духовно-нравственное воспитание, межкультурное пространство, литературное развитие.

Kulbaeva A., *¹ Mizanbekov S., ² Berekbusunova G., ³ Kanlenova B. ²

¹ Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

^{2,4} S.D.Asfendiyarov Kazakh National Medical University, Almaty, Kazakhstan

³ Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

INTERCULTURAL EDUCATIONAL SPACE AS A MEANS OF IMPROVING COMMUNICATIVE AND COGNITIVE SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract

This article presents an intercultural approach to the study of literature that fosters the development of intellectually developed, proactive students with a unique type of thought-active formation. It explores the progressively more complex integrated forms, methods, and tools of teaching, criteria and indicators, levels of intellectual development of schoolchildren, and their influence on the development of students' motivation to read fiction. Examples of heuristic tasks in literature, geography, and history consistently develop high-level generalization concepts in students. The use of visual artistic sources, the formulation of interdisciplinary questions and tasks, summarizing, commenting on, and discussing various formulations, and the task of searching for a concept that falls outside the semantic conceptual framework convey the substantive dominants of literary education to students and become the basis for the development of meta-subject results based on generalized methods, techniques, and methods, as well as organizational forms of student activity. The results of the theoretical study suggest that establishing organic connections between literature and academic subjects not only enriches and deepens students' literary knowledge but also shapes a holistic picture of the world: its cultural, political, and social context.

Keywords: reading culture, spiritual and moral education, intercultural space, literary development.

Кіріспе. Цифрландыру мен технологиялық прогресс дәуірінде білім беру үдерісі танымдық бағыттан жобалық-конструктивтік бағытқа (бірлескен іс-әрекет пен ынтымақтастық, коммуникация, сыни тұрғыдан ойлау) қарай қайта бағдарлануда. Мұндай тәсіл ХХІ ғасырдың сұранысына сай құзыреттерді дамытуға бағытталған.

Мәдениетаралық оқытудың қажеттілігі, яғни оқытушыға бағдарланған (teacher-centric) тәсілден білім алушыға бағдарланған (learning-centric) тәсілге көшу – қазіргі таңда мойындалған және ескерілмей қалуға болмайтын факт. Заманауи мектептік білім берудің негізі – жоғары сынып оқушыларының түрлі салалардан алынған білімдерді интеграциялай білуі, ақпаратты сын тұрғысынан өңдеуі және оқу әрекетін саналы түрде таңдай алуы болып табылады.

Оқушылардың жағдаяттық-әрекеттік және тұлғалық-мағыналық іс-әрекеттерін ұйым-дастыру үшін белсенді оқыту стратегияларын қолдану қажет. Бұл – оқу-тілдік материалды дербес, шығармашылық тұрғыдан меңгеруді, сондай-ақ цифрлық құралдарды пайдалана отырып оқу контентін құрастыру мен оны игеруге арналған тапсырмаларды дайындауды қамтиды.

Әдебиет сабағы әрдайым оқушылардың гуманистік құндылықтарын қалыптастыруға бағытталған. Электрондық оқыту құралдарының дамуы көркем шығарманың мазмұнын көрнекі түрде бейнелеуге, дәуірдің көркем кеңістігіне виртуалды саяхат жасауға, яғни жас оқырманда эмоционалдық әсер туғызуға, жүрек пен ақылдың бірлескен жұмысын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Біздің ойымызша, әдебиетті пәнаралық тәсіл арқылы оқыту оқушылардың дүниетанымын кеңейтуге, коммуникативтік мәдениетін арттыруға және үнемі өзгеріп отыратын VUCA әлеміне бейімделуіне ықпал етеді.

Негізгі ережелер. Зерттеушілердің пікірінше, оқушылардың құзыреттерін дамыту үдерісі ең тиімді түрде пәнаралық білім интеграциясы негізінде жүзеге асады. Білім өзара мәдени бай-

ланыстар арқылы пәндер циклінің шеңберінде тоғысады, ал оқу әрекеттерінің түрлері дүниені зерттеудің пәнаралық әдістерінің бірлігінде көрініс табады. Мәдениетаралық байланыстар (объективті өзара қатынастар) әдебиет аясында тек тарих, философия, әлеуметтану сияқты салалармен шектелмей, адамның әлемін түсіну қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар көркем шығарманы проблемалық талдау тәсілдерін, бейнелеу өнері, музыка, кино өнері құралдарын (пейзаж, түстер семантикасы, интерьер, музыкалық шығармалар) қолдана отырып меңгеруге, сондай-ақ өлкетану сипатындағы пәнаралық байланыстарды жүзеге асыруға жағдай жасайды [1].

Осылайша, әдебиетті орыс тілімен, Қазақстан тарихымен, географиямен (көркем өлкетану) және киноөнерімен интеграциялау дәстүрлі сабақ формасынан шығып, оқушылардың коммуникативтік дағдыларын, толеранттылықты, сыни ойлау қабілетін және әлемнің тұтас бейнесін көру дағдыларын (поэзия мен кескіндемені, жазушының сөзін музыкамен салыстыру) дамытуға мүмкіндік береді.

Материалдар мен әдістер. Мәдениетаралық интеграция – метапәндік тәсілді іске асырудың негізгі шарты. Бұл тек танымал педагогикалық теория ғана емес, ғылыми қауымдастық мойындаған және Қазақстан Республикасының жалпы орта білім берудің мемлекеттік стандартының негізінде жатқан тұжырымдама.

Орыс тілі мен әдебиеті пәні бойынша мемлекеттік стандарттың ерекшелігі – тек орфография, пунктуация, орфоэпия сияқты тіл салаларын оқытуға емес, білімді функционалды және шығармашылық тұрғыдан қолдануға, оқушылардың тілдік әрі рухани мәдениетін дамытуға бағытталуында [2].

Метапәндік сабақтар пәндік біліммен қатар кең ауқымды міндеттерді шешеді:

- әрбір сәтте оқушының жаңа білімге қандай жолмен жеткенін және оны әрі қарай қалай меңгере алатынын түсінуін қалыптастыру;
- әлем туралы тұтас көзқарас пен оның құрамдас бөліктерінің өзара байланысын ұғыну;
- оқытуды оқушылардың өмірлік қажеттіліктерімен, қызығушылықтарымен және әлеуметтік-мәдени тәжірибесімен байланыстыру;
- пәндерден жоғары деңгейдегі ойлау әрекеттерін меңгерту (жалпылау, салыстыру, талдау, модельдеу және т.б.).

Демек, мәдениетаралық тәсіл жағдайында оқытудың басты мақсаты – ақпаратты жай ғана беру емес, ғылыми білімді интеграциялау, яғни рухани бағытталған оқуды күшейту. Бұл тәсіл көркем материалды жүйелеуге, дәстүр мен әдет-ғұрыпты, өмір салтын тануға, жазушының дүниетанымы арқылы өмірдің мәнін сезінуге, өзге этномәдениеттердің құндылықтарымен танысуға және тарихи контекст аясында кейіпкерлердің әрекеттерін бағалауға мүмкіндік береді [3].

Әдебиетті оқыту үдерісінде оқушы халықтың өмірі мен мәдениетінің «айнасына» үңіліп, адам болмысының басқа қырларын таниды, кейіпкерлердің өмірлік ұстанымдары мен моральдық тандауларын түсінеді және салыстырады. Мұның барлығы жоғары сынып оқушыларының идеялық-адамгершілік көзқарастарының қалыптасуына, олардың ойлау мен мінез-құлық мәдениетінің дамуына ықпал етеді.

Сондықтан мәдениетаралық байланыстар, біріншіден, оқушылардың коммуникативтік және танымдық дағдыларын жетілдірудің дидактикалық шарты болып табылады; екіншіден, ғылыми білімді біріктіру қоршаған әлем туралы жаңа түсініктердің көзіне айналады; үшіншіден, синтез бен эмоционалдық қабылдау көркем туындыны дұрыс түсінуге және оқушылардың интеллектуалдық әрі әлеуметтік-мәдени деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Әдеби шығармаларды қабылдауға үйрету барысында идеялық-көркем мазмұн, құндылықтық деңгей, композиция, кейіпкерлер бейнесі, автордың дүниетанымы, көркем форма, жазушының жеке стилі мен тілдік құралдарын біріктіре отырып, оқушылардың мәтінді дербес интерпретациялау қабілетін дамыту маңызды. Бұл ретроспективтік және перспективтік желілерді, сюжеттің шешуші сәттерін анықтау, кейіпкерлердің ішкі әлемін терең талдау дағдыларын қамтиды.

Әдебиетті тарихпен, географиямен, мәдениеттанумен, философиямен түрлі деңгейде интеграциялау оқушылардың тұлғалық дамуын байытады, білім мен Сөздің құндылығын түсінуге, дәстүрлі моральдық нормаларды саналы түрде қабылдауға және этикалық мінез-құлық дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Медицина мен әдебиет өмір мен адамды танудың ерекше формалары ретінде педагогикалық құрал қызметін атқарады. Жазушы-дәрігерлердің шығармаларындағы жаратылыстану білімдері көркем мәтінге табиғи түрде еніп, адамның физикалық және рухани күйін дәл бейнелеуге мүмкіндік береді. Мысалы, А.П.Чеховтың «Остров Сахалин», М.А.Булгаковтың «Записки юного врача», З. Шашкиннің «Доктор Дарханов» шығармаларында адам мен қоғамның, өмір мен моральдық шектеулердің өзара байланысы көрініс табады.

К.И.Чуковскийдің кең әрі сан қырлы әдеби қызметінің даусыз артықшылығы – баланың рухани қалыптасу үдерісін терең ұғынуында. Жазушы енгізген әдеби жанрлар мен бейнелеу құралдары – әңгімелесу эссесі мен сұхбаттар, мәдени ассоциациялар, парадокстар, афоризмдер, проблемалық және салыстырмалы талдау тәсілдері – мәдениетаралық және ұлттық диалогтың негізін құрайды [4].

К.И.Чуковскийдің өзіндік «педагогикалық энциклопедиясы» болып саналатын шығармалары («Телефон», «Айболит», «Тарақанище», «Крокодил», «Мойдодыр», «Путаница», «Федорино горе», «Бармалей») жасөспірімдерге зор эмоционалдық әсер етеді. Бұл ертегілер балалардың жан дүниесін поэзиямен, сұлулықпен, сүйіспеншілік пен қуаныш сезімімен байытады. Белгілі болғандай, К.И.Чуковскийдің көптеген шығармалары баланы ауру мен өлім туралы ойлардан, ауырсынудан алаңдату мақсатында жазылған. Ол өз баласына кітап оқып беріп, ауруын ұмыттыруға, ауыр таңғыштар мен инелер алдындағы қорқынышты азайтуға тырысқан.

Жазушы бірнеше рет атап өткендей, өлім мен әділетсіздікпен күресудің жалғыз жолы – мейірімділік, адамдарға деген сүйіспеншілік пен жылы қарым-қатынас орнату. Өмірдің ауыр соққыларын көрген, әдебиеттен уақытша шеттетілген, торығуға ұшыраған Чуковскийді адамдарға деген жанашырлық сезімі құтқарды. Ол өз өмірін балаларға арнады – «балаларға барды, оларға кітап оқып берді, ауруларды қуантып, таңғалдырды, күлдірді, тіпті жонглерлік өнер де көрсетті». Ал балалар оны ерекше жақсы көрді, оның айналасына жиналып, оны құшақтап, оған гүл сыйлап, хаттар жазатын.

К.И.Чуковскийдің пікірінше, әдебиет пен халықтық рухани дәстүрлердің интеграциясы жасөспірімдердің рухани-адамгершілік тәрбиесінің деңгейін арттырудың маңызды шарты болып табылады. Балалар жазушысының бүкіл шығармашылығы балалардың эмоциялық әлемін байытуға, олардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға және гуманистік дүниетанымын дамытуға бағытталған.

Біздің ойымызша, интеграциялық білім беру кеңістігін дамыту оқу пәндерінің дидактикалық оқшаулануын еңсеруге, этникалық белсенділікті арттыруға және өзге халықтардың өнеріне құрметпен қарауға мүмкіндік береді. Әдебиет, тарих, мифология, психология, музыка, бейнелеу өнері, география, дін және басқа да білім салаларындағы өзектендірілген білімдер оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға, классикалық әдебиетке деген қызығушылығын арттыруға, сондай-ақ көркем және ғылыми шығармалармен жұмыс істеуге деген талпынысын күшейтуге жағдай жасайды.

Нәтижелер. Я.А.Коменский, К.Д.Ушинский, Дж.Локк, И.Г.Песталоцци еңбектерінде әртүрлі пәндердің өзара байланысын жүзеге асыру әдістемесі жасөспірімдердің мәдениетке деген қызығушылығын арттырып, оларды халықтың жалпы шығармашылық деңгейіне жақындата түсетіні дәлелденген [5].

Я.А.Коменский оқу пәндерін өзара байланыста оқытуды ұсынған, себебі өмір құбылыстары да өзара тығыз байланыста болады. И.Г.Песталоцци бұл ойды жалғастырып, бір пәнді екіншісінен бөліп қарастыру – қисынсыз деп есептеді, өйткені зерттелетін құбылыстар бір-бірінен оқшау өмір сүрмейді. К.Д.Ушинскийдің пікірінше, білімнің бытыраңқылығы – үлкен

мәселе, оны шешу мұғалімдердің өз қолында, олар өз пәндерінің ғана емес, басқа пәндердің де маңызын түсінуі тиіс.

XXI ғасырда мәдениетаралық байланыс идеясы педагогикада кеңінен дамыды. Бұл бағыттағы маңызды зерттеулер С.В.Ананьева, С.Д.Абишева, В.Н.Фёдоров, Д.И.Зверев, В.Н. Максимова және басқа ғалымдардың еңбектерінде көрініс тапты. Бұл еңбектерде оқу үдерісін ұйымдастыру мен жоспарлау әдістемесі жасалып, мәдениетаралық байланыстардың түрлері, функциялары мен оларды мектеп жағдайында жүзеге асыру құралдары айқындалды [6, 7].

Қазақстан Республикасының ғалымдары да сабақтарда және сыныптан тыс іс-шараларда мәдениетаралық байланыстар мәселесін зерттеуге зор үлес қосты. XIX ғасырдың көрнекті ойшылдары мен ағартушылары – Ш.Уәлиханов, Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердіұлы – адамның дүниетанымы мен ойлау жүйесіндегі өзара байланыстарды түсіндіруде маңызды рөл атқарды [8].

Әдістемелік теория мен практиканың даму тарихы мәдениетаралық интеграция идеясының эволюциясын көрсетеді. Тіл, әдебиет және халық тарихының жас ұрпақтың өзін-өзі тануы мен жетілуіндегі маңызды рөлін айқындайтын тұжырымдар XX ғасырдың 20-30-жылдарындағы А.Байтұрсынұлы, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов еңбектерінде көрініс тапқан.

Қазіргі мектеп жағдайында интеграциялық оқыту технологиясын жүзеге асыруда, өзара толықтырылып, бірін-бірі болжауға негізделген жаңа буын оқулықтарын әзірлеуде белгілі әдіскер-ғалымдар – У.А.Жанпейісова, С.Б.Бегалиева, Ж.Х.Салханова, Г.К.Нұрғалиева және басқалар елеулі үлес қосты [9, 10].

Соңғы жылдары педагогтар интеграцияның теориялық мәселелерін белсенді түрде зерттеуде. Мысалы, И.Д.Зверевтің пікірінше, *«мәдениетаралық байланыстар – жүйелілік принципінің нақты көрінісі, ол жүйелі ойлау түрін анықтайды»* [11]. Ал В.Н.Максимова *«мәдениетаралық байланыстар – әртүрлі оқу пәндерінің құрылымдық элементтері арасындағы саналы, жүйелі өзара қатынасты білдіреді»* деп атап өтеді [7].

Біздің ойымызша, қазіргі педагогикада ең толық анықтама мынадай: мәдениетаралық байланыстар – бұл педагогикалық категория, ол шынайы болмыстағы нысандар, құбылыстар мен процестер арасындағы синтездейтін, интеграциялық қатынастарды білдіреді және бұл қатынастар оқу-тәрбие үдерісінің мазмұнында, формалары мен әдістерінде көрініс тауып, білім беру, дамытушылық және тәрбиелік қызметтердің бірлігін қамтамасыз етеді [12].

Мәдениетаралық байланыстарды сабақ барысында қолдану оқушыларда жүйелі ойлау қабілетін қалыптастырып, жекеден жалпыға және керісінше ойша көшу дағдысын дамытады деп айтуға болады. Мұндай ғылыми білімді біріктіру – педагогтардың ауқымды еңбегін қажет етеді және оны жүзеге асыру үшін бірқатар шарттар сақталуы тиіс:

1) Екі пәннің зерттеу нысандары өзара сәйкес болуы керек.

Мысалы, әдеби шығарманың уақыты тарихи дәуірмен сәйкес келуі немесе әдебиет пен тарихта бір оқиғаның бейнеленуі мүмкін.

2) Интеграциялық сабақтарда қолданылатын зерттеу әдістері біртектес болуы қажет.

Егер бір мұғалім ойын технологиясын, ал екіншісі дәріс әдісін қолданса, онда жүйелі білім қалыптаспайды.

3) Интеграцияланатын пәндер ортақ заңдылықтар мен теориялық тұжырымдарға негізделуі тиіс.

Осылайша, интеграциялық сабақ – бірнеше пәннің мазмұнын біріктіретін ерекше сабақ түрі. Мұндай сабақта жетекші және көмекші пәндерді айқындау қажет. Мысалы, әдебиет жетекші пән ретінде алынып, тарих көмекші рөл атқаруы мүмкін. Алайда, интеграцияланған тарих сабағында керісінше, әдебиет тарихи-әдеби кеңістікті қалыптастыруға жәрдемдесетін пәнге айналады. Мұндай сабақтарда оқушылар әдебиет пен тарихта қолданылатын ортақ ұғымдардың анықтамасын өздігінен тұжырымдауға, екі пәнге ортақ құбылыстар мен фактілерді салыстырып, талдауға, әр пәннің тілдік ерекшелігін ескере отырып интеграциялық (тарихи-әдеби) мәселелерді шешудің жолдарын іздеуге және қажетті материалдарды таңдауға үйренеді.

Талқылау. Оқушылардың тарихи-әдеби біртұтас өрісін қалыптастыру, яғни білім жиынтығын, сол білімді іс жүзінде таба білу және қолдану дағдыларын меңгерту үдерісі, егер әдеби білім беру барысында оқу әрекетінің репродуктивтік түрінен өнімді түріне, түсіндірмелі-иллюстративтік әдістен эвристикалық және зерттеу әдістеріне біртіндеп көшу жүзеге асырылса, неғұрлым тиімді әрі берік болады.

Мұндай сабақ өткізу үшін педагогтар өз пәндерін біріктіретін мақсаттар мен міндеттерді нақты айқындауы тиіс. Сонымен қатар, мұндай сабаққа ортақ біртұтас әдіснамалық аппарат қажет: зерттеу жұмысы немесе эвристикалық әңгіме, оқу пікірталасы немесе проблемалық дәріс, рөлдік ойын немесе жеке тапсырма. Маңыздысы – әдістемелік құралдар жүйесі бірыңғай болуы керек. Қалай болғанда да, мұндай интеграция ғылымдардың тоғысуына әкеледі, яғни «басқа салаға ену» принципі іске асады: бір пәндегі ұғымдар мен бейнелер екіншісіне өтеді. Сол себепті мұндай сабақтарда әртүрлі ғылым салаларынан білімді қажет ететін мәселелер таңдалып алынады.

Қазіргі кезде бұл мәселеге ерекше назар аударылуда, себебі мемлекеттік білім стандарттары пәнаралық құзыреттерді меңгеруді талап етеді. Ал интеграциялық білім беру кеңістігі ғылым саласын өмір шындығымен тығыз байланыстағы біртұтас жүйе ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Мұндай сабақтар – оқушылар үшін жаңалық, себебі олардың пән жөніндегі түсініктері өзгереді; бұл – оқушылардың өздері зерттеуші ретінде қатысатын шағын ғылыми әрекет. Сондай-ақ, осындай сабақтарда мұғалімнің шығармашылық әлеуеті де арта түсетіні маңызды [13].

Әр пән әлем туралы білім береді, бірақ бұл білімдер көбіне жеке фрагменттер түрінде қалып қояды, ал оқушылар оларды өздігінен біріктіре алмайды. Мәдениетаралық интеграция осы олқылықтың орнын толтыруға, білімді тұтастықта және көп түрлілікте беруге бағытталған. Мұндай жүйе оқушыларды белсенді танымдық әрекетке, ойлануға, логикалық және себеп-салдарлық байланыстарды табуға ынталандырады. Мұндай сабақтардың өткізу формасы стандартты емес, қызықты және креативті сипатта болады – бұл, ең алдымен, түрлі жұмыс түрлерін қолданумен ерекшеленеді.

Сабақтарда мәдениеттер диалогы технологиясын қолдануды қарастырайық: негізгі пән ретінде әдебиетті, ал қосымша пәндер ретінде Қазақстан тарихы мен географияны аламыз. Әдебиет – басты гуманитарлық пәндердің бірі ретінде жан-жақты дамыған және үйлесімді тұлғаны тәрбиелеуге ықпал етеді. Сондықтан қандай да бір шығармамен танысу тек материалды жаттап алумен шектелмеуі керек, өйткені әдебиет ең алдымен гуманизмге тәрбиелейді. Әдебиет өмірдің барлық қырларын бейнелейді, сондықтан біздің ойымызша, дәл әдебиет сабағы пәнаралық байланыстарды қажет етеді. Тарих нақты деректер береді, ал әдебиет сол дәуірдің сезімін, рухын көрсетеді. Бұл тәсіл оқушыларды сол кезеңнің атмосферасына тереңірек бойлауға мүмкіндік береді.

Мәдениетаралық өзара ықпалдастықтың мысалы ретінде 9-сыныпта қазақ тілінде оқытылатын А.С. Пушкиннің «Капитанская дочка» шығармасын қарастыруға болады. «История и личность» атты III бөлім материалдары негізінде тарихи үдеріс пен көркем мәтіннің байланысын айқындауға мүмкіндік туады [14]. Нақты тарихи оқиғалар мен кейіпкерлердің географиялық кеңістіктегі орналасуы арасындағы параллельдер, сондай-ақ себеп-салдарлық байланыстарды талдау жазушының көркем ой-мақсатын терең түсінуге жағдай жасайды. Мұндай сабақ құрылымдық, семантикалық және функционалдық біртұтастық тудырып, ақпараттың шынайылығын арттырады, оқушының оқиғаға «қатысушы» ретінде ену әсерін қалыптастырады.

Мәдениетаралық кеңістік элементтерін қолданып өткізген сабақтың әдістемесі.

Сабақтың тақырыбы: Подвиг Пушкина. «Береги честь смолоду».

Сабақтың түрі: Интеграциялық сабақ (пән мұғалімдері бірлесіп өткізеді)

Оқу мақсаттары:

9.2.2.1 – мәтін мазмұнын тарихи және географиялық шынайылықтармен байланыстыра отырып әңгімелеу;

9.1.5.1 – ұсынылған мәселе бойынша пікірталасқа қатысу, түрлі көзқарастарды жинақтап, мәселенің шешу жолдарын ұсыну.

Сабақтың міндеттері:

1. «Капитанская дочка» шығармасының жазылу тарихымен таныстыру;
2. Повестің тарихи шығарма ретіндегі композициялық, тілдік және бейнелік ерекшеліктерін ашу;
3. Оқушылар бойында ар-намыс пен адамдық қадір-қасиет сезімін, сөзге беріктік пен достықтағы адалдықты, махаббаттағы және өмірдегі риясыздық пен жанқиярлықты тәрбиелеу.

Раздел III. История и личность.
Тема уроков: §26-29. Подвиг Пушкина.
«Береги честь смолоду».
 Учебник: Жампеис У.А. Русский язык и литература: Учебник для 9 класса общеобразовательной школы с казахским языком обучения. В 2 ч. – Алматы: Атамара, 2019. – 208 с.

Критерий сравнения	Гринёв	Швабрин
Поведение на поединке	Сражается честно, отважно, защищая честь девушки.	Наносит предательский удар беззащитному Гринёву, когда тот обернулся на голос Савельича.

Критерий сравнения	Гринёв	Швабрин
Поведение с Пугачёвым	Держится смело, честно, искренне отвечает на опасные вопросы. Ведёт себя достойно дворянина и человека.	Унижается, выкручивается, ползает в ногах у Пугачёва, вымалывая

<https://learningapps.org>

<https://learningapps.org>

Капитанская дочка

Сурет 1 – ClassroomScreen онлайн-тақтасы пәнаралық сабақтарды әзірлеу құралы ретінде

1 кесте – Мәдениетаралық кеңістік элементтерін қолданып өткізген сабақтың әдістемесі (сабақтың жоспары)

Сабақ кезеңдері	Оқытушылар әрекеті	Оқушылар әрекеті
I. Ұйымдас- тыру кезеңі	Әдебиет пәні мұғалімі мен тарих (география) пәні мұғалімі бірлесе өткізілетін сабақтың мақсатын түсіндіреді: А.С. Пушкин өз шығармасында көтерген мәселелерге ерекше назар аударуды қажет етеді. Тек әдебиет пен тарихты салыстыра отырып қана, автор бізге не айтпақ болғанын дұрыс түсіне аламыз.	
II. Білімді өз- екті- лен- діру	Тақтаға мынандай эпиграф жазылады. «Литература служит вам проводником в другие эпохи и к другим народам, раскрывает перед вами сердца людей - одним словом, делает вас мудрым». (Д. Лихачев) – Д. С. Лихачевтің сөздерін қалай түсіндіңдер? (Оқушылардың жауабы) 1 тапсырма. Слайдта А. С. Пушкин туралы пікірлер берілген, кейбір жерлері бос қалдырылған. – Пікірлерді оқып, әңгіме кім туралы екенін анықтайық. 2-бөлім: Тақырып бойынша білімді өзектілендіру – Әдебиеттің тегі мен жанры дегеніміз не? Біз қандай прозалық жанрларды білеміз? Бүгін біз роман жанрына тоқталамыз. Әдебиеттану терминдері сөздігі бойынша: «Роман – эпикалық баяндау түрі, онда диалог элементтері, кейде драма немесе әдеби шегіністер кездеседі; жеке тұлғаның қоғамдық ортадағы өмірін суреттеуге бағытталған».	LearningApps интербелсенді жаттығулар https://learningapps.org/watch?v=pxgmfgsb522 Оқушылардың жауаптары (мұғалімнің түзетулерімен): Әдебиеттің тегі – сөйлеу құрылымы мен танымдық бағыттылығы ұқсас көркем шығармалар тобы. Әдебиеттің үш тегі бар: драма, лирика, эпос.

	<p>Аталмыш анықтаманың өзінде-ақ тарихқа назар аударылған – көркем шығарманың қоғамдық ортасының маңыздылығы көрсетілген. Қоғамдық орта – адамдардың өмір сүруінің тарихи, саяси, әлеуметтік және рухани жағдайларының жиынтығы. Роман бізге тарихты көрсетеді.</p>	<p>Әдеби жанрлар – мазмұны мен формасы жағынан бір-біріне ұқсас көркем шығармалар тобы. Мысалы: новелла, әңгіме, повесть, роман, тарихи роман.</p>
<p>III. Жаңа сабақты түсіндіру</p>	<p>1 бөлім: Classroomcsreen: «А.С. Пушкин в портретах и иллюстрациях» иллюстративті-көркем материал. – «Капитанская дочка»; «Русский бунт» фильмдерінен үзінді (оқушылар жауабы) 1 оқушының хабарламасы 1 (қосымша ақпарат). https://drive.google.com/file/d/1MCgetB7Lr41Xvblx3PhfHloolUdPtDVM/vjew?usp=drive_link 2 оқушының хабарламасы (кезең туралы). https://docs.google.com/presentation/d/1SRkUKpc8D83OKTZ4OZQaMUJmm0C3BmeZ/edit?usp=drive_link&oid=113681237893634656484&rtpof=true&sd=true 3 оқушы хабарламасы (автордың мұрағатпен жұмысы туралы). https://docs.google.com/presentation/d/1RBUGagcepCwvgggfpnEM_sNrXOKSYci6/edit?usp=drive_link&oid=113681237893634656484&rtpof=true&sd=true Сұрақтарға жауап беріп, өз пікірлерін айтады. ➢ А.С. Пушкин туралы негізгі мәліметтерді және «Капитанская дочка» повесінің жазылу тарихын еске түсірейік. ➢ Пушкиннің Орал қаласында болған кезеңі. 2 бөлім: Жаңа сабақ бойынша әңгіме-сұхбат Кез келген көркем шығарма – ол автор өмір сүрген дәуірдің және сол шығармада бейнеленген кезеңнің мәдени көрінісі. Шығарманы шын мәнінде түсіну үшін, автор бізге қандай тарихи шындықты көрсеткенін, қандай саяси және әлеуметтік жағдайды суреттегенін білу қажет. Сонда ғана біз автордың ойын, яғни шығармашылық ниетін түсіне аламыз. Тақырып тарихына қысқаша шолу: А.С.Пушкиннің «Капитанская дочка» шығармасы тарихи тақырыпқа арналған соңғы шығармасы. Романның тақырыбы: 1773-1775 жылдардағы шаруалар көтерілісі. Шығарма сюжетінде тарихи оқиға (Пугачёв көтерілісі) мен автор Волга мен Оралға сапар шеккеннен кейін жазған бір дворян отбасына арналған әдеби шежіремен ұштасып жатыр. «Капитанская дочка» романында сол дәуірдің әлеуметтік және саяси үдерістері көрініс тапқан: халықтың тұрмысы, Пугачёвтың тұлғасы, әртүрлі әлеуметтік топтардың (шаруалар, казактар, дворяндар және тіпті Екатерина II сарайы) өмірі мен әдет-ғұрыптары суреттелген. А. С. Пушкин нақты тарихи дәуірдегі әртүрлі адамдардың тағдырын бейнелейді. Сондай-ақ, көтерілістер себепсіз болмайтынын түсінуіміз керек. Бұл көтерілістің себептері мен алғышарттарын тарих оқулықтарынан табуға болады. 1 оқушының көтеріліс себептері туралы айтқан қысқаша хабарламасы. https://docs.google.com/document/d/1A2pQGaeMkV3rOoPyQS4aILLJi58YfR3A/edit?usp=drive_link&oid=113681237893634656484&rtpof=true&sd=true 2 оқушының көтеріліс себептері туралы айтқан қысқаша хабарламасы. https://docs.google.com/presentation/d/13EY4aYaM-kjvC9C-hlRrv_XVLKEaGaLi/edit?usp=drive_link&oid=113681237893634656484&rtpof=true&sd=true 3 оқушының көтерілістің маңызы туралы айтқан қысқаша хабарламасы</p>	<p>Classroomcsreen онлайн-тақтасы</p> <p>https://learningapps.org/watch?v=p7m03j51n22</p>

	<p>(Пугачев көтерілісі неге әкелді? қандай нәтиже болды?) https://docs.google.com/document/d/1FBdnG8eoC-c7S9eX6O6oEBxqGt3i6C-/edit?usp=drive_link&oid=113681237893634656484&rtpof=true&sd=true 4 оқушының қысқаша хабарламасы: Көтерілістің нәтижелері Екатерина II мен үкіметті шаруалар мәселесіне байыпты назар аударуға, Ресейдегі көтерілістің қаншалықты қорқынышты екенін, оның қандай салдарға әкелуі мүмкін екенін түсінуге мәжбүр етті. Пугачев көтерілісі елде реформа жасаудың қаншалықты қажет екенін көрсетті. https://docs.google.com/presentation/d/10nzwSrH8iar_270oaBlby1GvSoSnImM2/edit?usp=drive_link&oid=113681237893634656484&rtpof=true&sd=true</p>	
<p>IV. Топтық жұмыс</p>	<p>Басты кейіпкерлердің бірі – Емельян Пугачевтің бейнесіне тоқталайық. Тұлғаның мораль, құндылықтар, мұраттар сияқты рухани бағыттары туралы пікірталас. 1) дүниетаным, әлеуметтік мінез-құлық, көзқарас және теңсіздік дегеніміз не? Бір қызығы, Пугачевтің жеке басын дұрыс қабылдамады, сондықтан Пушкин Ресей мен Қазақстанды аралап, әртүрлі құжаттар мен куәліктерді жинады, ол жайында терең тарихи зерттеу жүргізді нәтижесінде көптеген адамдар үшін Пугачев нағыз халықтық қорғаушы болды деген қорытындыға келді. Оны шаруалар да, сотталушылар да, дворяндар да құрметтеді. Шығармада Пугачевтің адами қасиеттеріне көп көңіл бөлінеді. Автор алғаш рет бір оқиға және бір тұлға туралы рет әртүрлі көзқарастарды біріктірді. Пугачев оқырманның көз алдында қандай адам боп көрінеді? Қорытындылау: Емельян Пугачев қандай кейіпкер? https://learningapps.org/watch?v=pftrf4ey222 Мәтінмен жұмыс. Топтық жұмыс. Әдеби шығармалардағы кейіпкерлер бейнесі арқылы оқушылар аралық қатынастар мәселелерін талқылайды, сондай-ақ тұлға мен мораль, парыз бен жауапкершілік, адамның рухани мәдениеті, отбасы мен неке, қылмыс пен теріс қылық, адам мен табиғат, жақсылық пен жамандық сияқты тақырыптарды қарастырады. Оқушылар тек кейіпкерлердің мінез-құлқын сипаттап қана қоймай, олардың іс-әрекетін, өмір салтын қазіргі қоғамдағы нормалармен салыстырады. А) Пугачёв бірде – ашулы, бірде – жомарт; бірде – мақтаншақ, бірде – дана; кейде – жиренішті, кейде – шексіз билік иесі, ал кейде – айналасындағыларға тәуелді адам ретінде көрінеді. Пушкин халық көсемінің бейнесін дворян генералының бейнелерімен, қарапайым халық өкілдерімен, тіпті Екатерина II-нің бейнесімен салыстырады. Бірақ ең басты салыстыру – Петруша Гринёвтың бейнесімен, яғни ұлы тарихи оқиғалар аясында әрекет ететін қарапайым адамның бейнесімен беріледі. Б) Пушкин Пугачёв бейнесіне орыс халқының ұлттық мінез-құлқының ақылдылық, тапқырлық, кең пейілділік, асыл істер жасау қабілеті, батылдық пен ержүректік сияқты қасиеттерін берген. В) Алайда, автор (яғни, оның бейнесінде – Пушкиннің өзі) қатігездік пен зорлық-зомбылыққа ашық түрде қарсы шыққанын естен шығармау керек. Ол <i>«Не приведи Бог видеть русский бунт, бессмысленный и беспощадный!»</i> дейді.</p>	<p>Мәтінмен жұмыс, сұрақтарға жауап беру: Мәтіннен Пугачев өмірі туралы деректерді табындар. Емельян Пугачевтің бейнесін суреттендер Пугачёвтің әрекеттері мен мінезін суреттеп беріндер</p>
<p>V. Жеке жұмыс</p>	<p>Мәтінмен жұмыс. 1. «Крепость», «Поединок», «Любовь» атты тарауларды оқындар. Басты кейіпкер Петр Гриневтің басқа кейіпкерлермен қарым-қатынасына байланысты кластер құрастырындар.</p>	<p>Капитанская дочка, 1958 ж. «Метель» https://www.youtube.com/watch?v=aK7LP2ipWQY</p>

	<p>2. «Пугачевщина», «Незванный гость» тарауларын оқындар. Салыстырмалы таблицаны толтырындар.</p> <p>3. Мәтіннен Гринёв пен Пугачёвтың алғашқы кездесуін табындар. Осы контексте боранның символдық мағынасын өз беттеріңше ашып көріңдер. Өз болжамдарыңды айтып көріңдер.</p> <p>4. Кескіндеменің (тарихи, мифологиялық, соғыс көрінісін бейнелейтін, тұрмыстық, жануарлар бейнеленген, портрет, пейзаж және натюрморт) негізгі жанрларын А.С. Пушкин шығармасындағы кейіпкер бейнесімен және пейзаж сипаттамасымен салыстырып көрейік. А.С. Пушкин атындағы музейге (Орал қаласындағы) виртуалды саяхат жасайық. https://www.tourister.ru/world/asia/kazakhstan/city/oral/museum/35454/responses/5919</p>	<p>Капитанская дочка, 1958 г. Швабрин мен Гринев арасындағы дуэль https://www.youtube.com/watch?v=NUFz9Wpi7e4</p> <p>Капитанская дочка, Е. Пугачевтің жазалануы https://www.youtube.com/watch?v=fkVnOO72CMU&t=22s</p> <p>Капитанская дочка. Дорога чести. үзіндісі https://www.youtube.com/watch?v=yzrMjEGJNvE&t=349s</p>
<p>VI. Кері байланыс</p>	<p>Сабақтың қорытындысы: Біз шығарманы тарихи және көркемдік тұрғыдан талдап шығуға қол жеткіздік.</p> <p>https://learningapps.org/watch?v=p4f8amx9t22</p>	
<p>VII. Үй тапсырмасы</p>	<p>Жоба тақырыптарының бірін таңдаңыз. Оны презентация немесе буктрейлер түрінде жазып, қорғаңыз.</p> <p>1. «Береги честь смолоду». 2. «Капитанская дочка» – это произведение о чести, любви и благородстве». 3. Крестьянская война 1773-1775 годов в произведениях русской и зарубежной классики.</p> <p>Сұрақтарға ауызша жауап дайындаңыз:</p> <p>1. С какими героями и как А.С. Пушкин сопоставляет Пугачёва и с какой целью? 2. Можно ли сказать, что Пётр Гринёв – «маленький человек» перед лицом истории?</p>	<p>Мультфильм көру https://www.youtube.com/watch?v=rzDkKCeDvYc</p>

Қорытынды. Жаңартылған білім мазмұны әдебиетті оқыту әдістемесінің негіздерін түбегейлі қайта қарауға, дәстүрлі білім беруді шығармашылық тұрғыдан жаңғыртуға бағытталған. Мәдениетаралық байланыстарды іздеу арқылы жүзеге асатын интеграция – дәстүрлі педагогиканың сабақтардың өмірмен, ең алдымен баланың өмірлік тәжірибесімен байланысы әлсіз механикалық тізбектілігін еңсеруге жасалған талпынысы болып табылады.

Тұлғаны тәрбиелеу мен оқыту үдерісі мәдениеттің дәстүрлі құндылықтарына, Қазақстан тарихына, географияға (көркем өлкетану), киноөнерге және т.б. сүйену арқылы жүзеге асырылады. Бұл бағыт әдеби білім беру процесінде оқушылардың дүниетанымын қалыптастыратын біріктіруші ғылыми тіл рөлін атқарады. Орта мектептегі әдеби білім мен жергілікті білім беру кеңістігін біріктіретін интеграцияланған әдістеме – білім мазмұнының әр түрлілігін қамтамасыз ететін және оқушылардың негізгі құзыреттерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін маңызды сала болып табылады. Әдебиетті басқа оқу пәндерімен өзара байланыста оқыту тек оқушылардың әдеби білімін байытып, тереңдетіп қана қоймай, олардың дүниені тұтас қабылдауына – мәдени, саяси және әлеуметтік шындықты кешенді түрде ұғынуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Галян С.В. *Метапредметный подход в обучении школьников: Методические рекомендации для педагогов общеобразовательных школ.* – Сургут: СурГПУ, 2014. – с.164.

2. *Концепция развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023-2029 годы.* – Астана: Постановление Правительства РК № 249 (от 28 марта 2023 года).

3. Абишева С., Хавайдарова М., Молдагали М. Теоретические основы исследования трансмедиальной и художественной репрезентации образа Казахстана. – Керуен, 2024. – Т. 84. № 3. – С.40–48. <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2024.3-03>
4. Носова Е.П. Тексты К.И. Чуковского как источник прецедентных феноменов. – Москва: Знание, 2016. – 67 с.
5. Грохольская О.Г., Никандров Н.Д. Педагогическое наследие и их современное прочтение. Я.А.Коменский, Д.Локк, Ж.Ж.Руссо, И.Песталоцци. – М.: Педагогика, 2014. – 416 с.
6. Ананьева С.В. Мировое литературоведение как область научного знания: традиции, тенденции. – Керуен, 2024. – Т. 82. № 1. – С.28-35. DOI: <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2024.1-02>
7. Максимова В.Н., Блинова Т.Л. Подход к определению понятия «Межпредметные связи в процессе обучения» с позиции ФГОС. – Материалы III Междунар. науч. конф. «Педагогическое мастерство». – Москва: Буки-Веди, 2013. – С. 65-67.
8. Сыдыков Е. Ахмет Байтурсынов – Учитель нации. – Москва: Художественная литература, 2022. – 192 с.
9. Жанпейс У.А. Методика преподавания русского языка в модулях. Учебное пособие. – Алматы: Print-S, 2005. – 64 с.
10. Салханова Ж.Х. Компетентность и компетенции. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 177 с.
11. Зверев И.Д. Взаимная связь учебных предметов. – Москва: Знание, 2007. – 64 с.
12. Чапаев Н.К. Структура и содержание теоретико-методологического обеспечения педагогической интеграции: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Н.К. Чапаев. – Екатеринбург, 1998. – 200 с.
13. Mizanbekov, S. K. (2025) Linguistic Landscapes as Cultural Texts: Intersections of Language, Place and Identity in Language Learning. – *XLinguae*, Volume 18 Issue 2. – P. 228-236. DOI: [10.18355/XL.2025.18.02.16](https://doi.org/10.18355/XL.2025.18.02.16)
14. Жанпейс У.А. Русский язык и литература: Учебник для 9 класса общеобразовательной школы с казахским языком обучения. В 2 ч. – Алматы: Атамұра, 2019. – 208 с.

References:

1. Galyan S.V. *Metapredmetny'j podkhod v obuchenii shkol'nikov: Metodicheskie rekomendaczii dlya pedagogov obshheobrazovatel'ny'kh shkol. Surgut: SurGPU, 2014. – s.164.*
2. *Koncepciya razvitiya doskol'nogo, srednego, tekhnicheskogo i professional'nogo obrazovaniya Respubliki Kazahstan na 2023-2029 gody. – Astana: Postanovlenie Pravitel'stva RK № 249 (ot 28 marta 2023 goda).*
3. Abisheva S., Havajdarova M., Moldagali M. *Teoreticheskie osnovy issledovaniya transmedial'noj i hudozhestvennoj reprezentacii obraza Kazahstana // Keruen. – 2024. – 84(3). – S.40–48. <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2024.3-03>*
4. Nosova E.P. *Teksty K. I. Chukovskogo kak istochnik precedentnyh fenomenov. – Moskva: Znanie, 2016. – 67 s.*
5. Grohol'skaya O.G., Nikandrov N.D. *Pedagogicheskoe nasledie i ih sovremennoe prochtenie. Ya.A. Komenskij, D. Lokk, Zh. Zh. Russo, I. Pestalocci. – Moskva: Pedagogika, 2014. – 416 s.*
6. Ananyeva S.V. *Mirovoe literaturovedenie kak oblast nauchnogo znaniya: tradicii, tendencii. – Keruen, 2024. – T 82(1) – S.28-35. DOI: <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2024.1-02>*
7. Maksimova V.N., Blinova T.L., Kirilova A.S. *Podhod k opredeleniyu ponyatiya «Mezhpredmetnye svyazi v processe obucheniya». – Moskva: Buki-Vedi.*
8. Sydykov E. *Ahmet Bajtursynov – Uchitel' nacii. – Moskva: Hudozhestvennaya literature, 2022. – 192 s.*
9. Zhanpeis U.A. *Metodika prepodavaniya russkogo yazyka v modulyah. Uchebnoe posobie. – Almaty: Print-S, 2005. – 64 s.*
10. Salkhanova Zh.Kh. *Kompetenost' i kompeteniii. – Almaty: Kazakh University, 2013.*
11. Zverev I.D. *Vzaimnaya svyaz' uchebnyh predmetov. – Moskva: Znanie, 2007.*
12. Chapaev N.K. *Struktura i sodержanie teoretiko-metodologicheskogo obespecheniya pedagogicheskoy integracii. – Ekaterinburg, 1998.*
13. Mizanbekov, S. K. (2025) *Linguistic Landscapes as Cultural Texts: Intersections of Language, Place and Identity in Language Learning. – XLinguae, Volume 18 Issue 2. – P. 228-236. DOI: [10.18355/XL.2025.18.02.16](https://doi.org/10.18355/XL.2025.18.02.16)*
14. Zhanpeis U.A. *Russkij yazyk i literatura: Uchebnik dlya 9 klassa obshheobrazovatel'noj shkoly s kazahskim yazykom obucheniya. – Almaty: Atamura, 2019. – 208 s.*